

DOI 10.32342/2523-4463-2017-0-14-196-203

УДК 81-11

Н.В. ЛАХНО,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Київського університету імені Бориса Грінченка*

КАТЕГОРІЯ ФАЗОВОСТІ В СИСТЕМІ АКТАНТНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ

Стаття продовжує цикл публікацій автора, присвячених аналізу функціонально-семантичної категорії актантного розподілу семантики дієслова. Розглянуто вплив фазової семантики дієслова на функції придієслівних актантів. Наголошено на релятивному характері фазовості. Визначено особливості взаємодії фазових характеристик дієслова з контекстом. Проілюстровано перерозподіл актантних функцій унаслідок семантичних процесів. Проаналізовано основні типи граматичної полісемії та омонімії, які ґрунтуються на фазових ознаках. Акцентовано на особливостях експлікації дієслівними морфемами фазових характеристик дієслова.

Ключові слова: фаза, фазовість, видове протиставлення, категорія виду, актантний розподіл семантики, генеративна функція, акумулятивна функція, гібридна функція.

У сучасній лінгвістиці першочергового значення набуває вивчення семантики дієслова у функціональному аспекті. Донині українське мовознавство стояло осторонь досліджень, побудованих на семасіологічній основі, з урахуванням семної і семемної комбінаторики у межах імпліцитної морфології. Найбільший інтерес у цій сфері становить категорія актантного розподілу семантики дієслова.

Деякі аспекти зазначеної проблеми порушено здебільшого в російському мовознавстві. О.М. Соколов, запропонувавши термін «актантний розподіл семантики дієслова», окреслив можливі напрями розгляду цього питання [1; 11]. Його ідеї розвинули Л.О. Іванова, Т.Д. Сергеева (семантичний аналіз парадигм придієслівних актантів) [2], М.В. Кузнецова (функціональні особливості придієслівних актантів, актантний розподіл семантики в лексикографічному аспекті) [3], С.В. Лазарев (особливості актантного розподілу семантики префіксальних дієслів) [4], О.В. Петров (зворотна семантика віддієслівних імен) [5] та ін. В україністиці цьому питанню присвячено лише окремі праці С.О. Соколової [6; 7] та Н.В. Лахно [8; 9].

Важливим є визначення місця категорії актантного розподілу семантики у системі інших мовних категорій, зокрема категорії фазовості, що і є метою цієї роботи.

З погляду функціональної граматики категорія актантного розподілу семантики дієслова є загальною семантичною категорією, ядром якої є граматична категорія стану. Сферу актантної функціональності утворює розподіл семантичних компонентів дієслова між актантами, які характеризуються певною динамічною ознакою (генеративною, акумулятивною або гібридною). Семантика дієслова формує уявлення мовця про імена, що в певних синтаксичних позиціях можуть називати джерело дії або ознаки (генеративний актант), об'єкт, який відчуває на собі дію суб'єкта і набуває внаслідок зовнішніх або внутрішніх перетворень нових ознак або властивостей (акумулятивний актант), поєднувати ці ознаки (генеративно-акумулятивний актант), уточнювати сутність акумулятивної ознаки/дії у часовому або локативному вимірі (актанти-поширювачі). Відповідно виділяють чотири функції придієслівних актантів: генеративну, акумулятивну, гібридну та пояснювальну [10, с. 154].

Функції придієслівних актантів визначають переважно аспектуальні компоненти дієслівної семантики та їхня комбінаторика. Оскільки видове протиставлення має фазовий характер, важливо визначити особливості впливу фазової семантики на функції придієслівних актантів.

Загальне поняття фазовості ґрунтується на факті сегментованості процесу: денотативну ситуацію розглядають як складову окремих фаз або порцій. Мовознавці аналізують фазову структуру дії з різних позицій. Існує концепція фазовості, побудована на принципі триєдності: виділяють темпоральну послідовність трьох фаз (початку, середини та кінця) [11, с. 69]. За такого підходу дієслова доконаного і недоконаного виду розглядають окремо, що породжує численні питання, які зумовлюють протиріччя і роблять вкрай незрозумілим явище фазового членування дієслівного процесу [12, с. 104].

О.М. Соколов та представники його школи [11, с. 69], розглядаючи семантику дієслова і фазову характеристику процесу, застосували принцип бінарності, протиставивши початок процесу його вичерпаності [1, с. 104]. Дослідження категорії фазовості вони перевели у площину аналізу видових протиставлень, тобто зіставлення семантики мотиватора і мотивата, оскільки фазова межа є супровідною семантичною ознакою будь-якої дієслівної опозиції: «кусі мотиваційно пов'язані між собою дієслова перебувають у таких семантичних відношеннях, які є достатніми для визначення фазової межі» [13, с. 7]. У видових парах дієслово недоконаного виду (НДВ) позначає процес, тривання певної дії, а дієслово доконаного виду (ДВ) є реєстратором певної фази. Значення НДВ корелюють зі значеннями ДВ: граничність із завершеністю, неграничність із початковістю, повторюваність дії з цілісністю однократної дії.

Такий підхід до типології бінарних дієслівних мотиваційних опозицій з урахуванням причинно-наслідкових відношень між їхніми компонентами дав змогу виділити чотири основні семантичні типи опозицій: 1) відношення початку дії до її наступного перебігу; 2) відношення процесу до його кінцевої фази зі значенням реального результату; 3) відношення процесу до його одноразової реалізації; 4) відношення процесу до його обмеженого прояву в часі, що обґрунтовує фазовий характер межі у видовому протиставленні [14, с. 47].

Розглянемо функції придієслівних актантів, які зумовлюють фазові значення дієслів НДВ у межах зазначених опозицій.

Різноманітність фазової семантики дієслів НДВ зумовлена передусім характером спрямованості дії на результат та особливостями перебігу дії. Детермінантом фазової характеристики лексеми є її фазова перспектива. Дієслова НДВ мають три основні типи фазових значень: гранична дія, негранична та багатофазова. Гранична і негранична семантика дієслів НДВ, у свою чергу, різнотипна і залежить від різновиду граничності.

Генеративну функцію суб'єкта дії (об'єктні дієслова можуть передбачати також акумулятивний об'єкт) зумовлюють дієслова, які вказують на такі різновиди граничності дії:

1. Фазові граничні дієслова називають дію, після завершення якої можливий розвиток основного процесу: *починати* – *почати*, *заговорювати* – *заговорити*, *заспівувати* – *заспівати*. Дієслова належать до фазової опозиції «початок початкового циклу – завершення початкового циклу», яка описує початкову фазу дії, коли вияв основної ознаки є результатом підготовчого процесу.

2. Дія, названа граничним дієсловом, передбачає абсолютну вичерпаність процесу без можливості продовження. До цього типу належать:

– фазові дієслова: *завершувати* – *завершити*, *припиняти* – *припинити*;

– незначна кількість дієслів зі значенням максимального наближення до вичерпаності дії: *договорювати*, *добиратися до сумі*.

3. Дія має безперервний ефект: *радити*, *дякувати*, *брехати*, *хвалити*.

4. Багаторазова дія. Дієслова належать до фазової опозиції «одноразовість – багаторазовість дії», яка посідає особливе місце серед фазових функцій дієслів, оскільки початок і завершення процесу в ній нерозривно пов'язані, а тривалість не є актуальною. Дієслова можуть різнитися семантичними компонентами: дія може бути ослабленою (*пританцювувати*, *приказувати*); супроводжувати основну дію (*приляскувати*); складатися з миттєвих актів (*крокувати*, *кльовати*, *штовхати*, *скакати*); виконуватися багатьма суб'єктами

(студенти відвідують музеї). Мотиватори можуть позначати і граничну дію: *зрешти до берега, стрибати до стільця*.

Отже, граничні дієслова НДВ зумовлюють генеративну функцію суб'єктного актанта за умови чіткого окреслення межі дії (завершення проміжного етапу дії, абсолютний кінець, беззаперечна результативність тощо) та відсутності накопичення ознаки предмета.

5. Неграничні дієслова також мають відношення до вираження фазовості. Неграничність може бути наслідком граничності і відображати поступальний розвиток, граничність «не несе ознаки розвитку, хоча і не виключає його» [1, с.111]. Генеративну функцію актанта зумовлюють такі різновиди неграничних дієслів:

– неграничні значення, пов'язані з можливістю посилення дії: *кудахкати, теревенити*;

– майже абсолютно негранична дія, яка не передбачає вияву ознаки тією або іншою мірою: *відноситися, бути, знаходитися, називатися*.

Граничні характеристики дієслів, які визначають **аккумулятивну** функцію суб'єктного актанта, є такими:

1. Називають підготовчий процес до основного, у результаті якого суб'єкт починає зазнавати якісних змін, але процес ще не має стійкого вияву: *загнивати – загнити, зацвітати – зацвісти*. Граничні дієслова НДВ належать до фазової опозиції «початок початкового циклу – завершення початкового циклу».

2. Дія наближена до межі, яка пов'язана з набуттям якісного результату, після якого процес триває як неграничний. Граничне дієслово НДВ фіксує завершеність довготривалої дії, яка спричинила якісні зміни суб'єкта дії, результат яких, у свою чергу, є точкою відліку для неграничного процесу, який називає дієслово ДВ. Мотиват вказує на стійке виявлення ознаки внаслідок досягнення результату, тобто суб'єкт, набувши ознаки, починає її генерувати: *сідати – сидіти, повиснути – висіти, побіліти – біліти*. На відміну від попереднього типу, завершеність дії має відносний характер, оскільки процес триває, але вже як неграничний, не спрямований на досягнення результату.

Сема граничності зумовлює різні актантні функції дієслів цієї опозиції. Базове дієслово орієнтовано на аккумулятивний суб'єкт, який набуває (набув) ознаки. Мотиват зумовлює суб'єкт, який починає генерувати аккумулятивну ознаку.

3. Дія, яка тяжіє до абсолютного завершення. Виділено декілька різновидів:

– дієслова, які називають максимальне наближення до кінця дії: *доцвітати, дозрівати*;

– лексеми фінитивного значення: *відцвітати, перебоятися, відпадати*;

– дієслова, у яких абсолютна межа дії виражена лексично: *помирати, знищуватися, з'являтися*.

4. Базове граничне дієслово називає близьку до відносного результату дію. У межах цього типу виділено два різновиди:

– основа-мотиватор фіксує дію, результатом якої є зміна ознаки предмета, що може мати різний ступінь вияву. Мотиват вказує на набуття предметом ознаки, розвиток якої можливий у подальшому: *старіти – постаріти (а з часом людина постаріє ще більше), дорослішати – подорослішати*;

– базові дієслова, які належать до перфективних опозицій процесно-обмежувального типу: *співати – поспівати, стояти – постояти, грати – пограти, читати – почитати, говорити – поговорити, варить – поварити (суп), хворіти – похворіти, хвилюватися – похвилюватися* і т. ін. Мотивуюче дієслово НДВ позначає як граничні, так і неграничні процеси або стани.

5. Неграничні дієслова, які вказують на:

– накопичення певної ознаки або зміну інтенсивності дії: *хвилюватися, переживати*;

– неграничність як результат попередньої дії: *хворіти, біліти, зеленіти*.

Дієслова, які визначають аккумулятивну функцію актанта «суб'єкт», вказують переважно на набуття предметом певної ознаки і корелюють з відносною завершеністю та результативністю дії.

Отже, фазова характеристика дієслів НДВ залежить від співвідношення граничності-неграничності. Неграничність є переважно результатом граничної дії і відображає поступо-

вий розвиток від становлення ознаки (акумуляції) до виявлення ознаки (генерування): *лягати – лежати, почути – чути, тонути («занурюватися у воду» і «бути у стані занурення»)*.

Дієслова ДВ завжди граничні, але граничність може бути різнотипною і змінною у фазовому відношенні. Дієслова ДВ мають три основні значення: початкова фаза, не підготовлена попередніми діями, завершення та цілісне синхронізоване фазове значення.

Генеративну функцію суб'єкта зумовлюють дієслова зі значеннями:

1. Реалізованого початку дії, вичерпаності підготовчого етапу: *заспівати, почати*.
2. Початку дії, яка не підготовлена попереднім розвитком: *хлинути, забормотати, закружляти, піти (про дощ) тощо*.
3. Абсолютної граничності дії, зафіксованим результатом, після якого дія тривати не може: *сфотографувати, розмістити*.
4. Генерації ознаки за рахунок попередньо досягнутого результату: *потонути – тонути, повиснути – висіти, розміститися – розміститися*.
5. Обмежувального значення. Мотивоване дієслово ДВ вказує на невелику тривалість дії, обмежену певним часовим проміжком. Фазова межа є відносною, тому що не вичерпує потенційних можливостей дії продовжуватися. Оскільки відновлення дії є не обов'язковим, дієслова не вказують на початкову фазу дії: *посидіти, погуляти, поплакати*.
6. Одноразової дії: *махнути, мигнути, схитрити, потурбуватися* тощо. Дієслова можуть позначати однократність і короткочасність дії. Такого значення також може набувати будь-яке дієслово ДВ за певних контекстуальних умов або наявності співвіднесеності з дієсловом багаторазової дії: *заговорити – заговорювати*.

На **аккумулятивну функцію актантів** орієнтовані дієслова зі значенням:

1. Завершення початкового етапу дії: *закіпіти, тронутися, забіліти*.
2. Початку дії, яка не передбачає підготовчий період: *увірувати, почути, повалитися*.
3. Завершення дії: *померти, здохнути, загинути*.
4. Відносного завершення дії: *пожовтіти, почервоніти*.

Отже, генерація ознаки пов'язана з наявністю певної якості суб'єкта, яка зумовлює його активність; виявленням вже сформованої ознаки, стану, набувши якого суб'єкт може генерувати дію; з одноразовим або миттєвим виявом дії, а також зі значенням інтенсивної багаторазової дії. Саме тому генеративна функція актанта корелює, насамперед, з початковою або з кінцевою фазою дії, яка має чітко визначену межу.

Акумулятивна функція актанта «суб'єкт» переважно зумовлена зміною якості актанта, а отже, кореспондує з відносною завершеністю та результативністю дії.

Актантна спрямованість дієслів вищезазначених фазових опозицій переважно збігається, за винятком протиставлення «відношення процесу до його кінцевої фази зі значенням реального результату». Члени цієї опозиції можуть мати різні актантні функції, якщо мотиватор позначає набуття актантом ознаки (аккумулятивна функція), а мотиват виявляє, генерує цю ознаку (генеративна функція).

Необхідно відзначити **релятивний характер фазовості, як важливу ознаку у філософському і лінгвістичному розумінні** [11, с.71]. Для усвідомлення лінгвістичної фазовості це положення має принциповий характер, оскільки означає, що дієслово (лексико-семантичний варіант) може перебувати на полярних позиціях на шкалі «фазового відліку» [12, с.112].

Дієслова ДВ, які зумовлюють аккумулятивну функцію актантів, можуть входити до складу різних опозицій і вказувати як на завершальну, так і на початкову фазу. Встановлено такі різновиди опозицій:

- обов'язкова функція реєстратора початкового та завершального етапу: *сідати – сісти - сидіти*;
- обов'язкова функція показника завершення дії, після якого дія потенційно може тривати: *старіти – постаріти*;
- потенційним є підготовчий етап до зафіксованого початку: *зарум'янитися*.

Дієслова ДВ позначають одну з фаз, якщо вказують на абсолютну граничність і називають переважно генерування ознаки:

- абсолютна граничність дії на початку процесу: *хлинути, понестися, ринути*;
- абсолютне завершення дії: *померти, розбитися, відпасти*.

Фазові значення пов'язані з відображувальною функцією мови: бінарні опозиції є базою для моделювання фазових циклів, які відповідають природному уявленню людини про стадії розвитку процесу.

Процес поділяють на стадії, які називають початок, тривання та завершеність процесу. Наприклад: **початковий цикл**: *зацвітати – зацвісти, заспівувати – заспівати, загнати – загнати* → **тривання процесу**: *розцвітати – розцвісти, процвітати – процвісти, співати – проспівати, співати – розспіватися; гнати – загнати, прогнати – прогнати, гнати – прогнати* → **завершення процесу**: *одцвітати – одцвісти, доцвітати – доцвісти, співати – відспівати, гнати – відгнати*.

Варто зауважити, що в опозиціях враховується реальна мотиваційно-семантична залежність, а не формально-типологічна (напрямок мотивації) [13, с. 5–6]. Напрямок мотивації може збігатися з мотиваційно-семантичною залежністю: *співати – відспівати* (процес – завершення процесу), а може і не збігатися: *співати – заспівати* – напрям формальної мотивації, а *заспівати – співати* – напрям семантичної (**початок процесу – тривання процесу**).

Взаємодія категорії фазовості та актантного розподілу семантики дієслова у функціональному аспекті є особливою дослідницькою проблемою. Зміна фазових відношень впливає на зміну функцій придієслівних актантів. Найчастіше коректування фазової константи пов'язане із семними процесами актуалізації погашення, наведення, підтримки або модифікації сем.

Актуалізувати фазові семи в контексті найчастіше можуть іменні та прислівникові детермінанти, які є показниками початкової або кінцевої фази процесу: *Дівчина вже пірнуло вчиться у нашій школі* (процес співвідносний з початком) / *Дівчина ще вчиться у школі* (процес близький до завершення). Значення результативної граничності можуть актуалізувати іменні детермінанти зі значенням результату вже виконаної дії: *Хто клеїв цю коробку?* Також актуалізується значення досягнення результату за умови наведення семи повторюваності, яка передбачає актуалізацію семи граничності, що і породжує значення окремоті цілісної дії: сукупність актів не утворює завершеності, але окремі акти є завершеними фазами. Переважно у формуванні такого значення беруть участь прислівники *час від часу, кілька разів, часто* тощо, наприклад: *Пацієнт вже декілька разів приходив на прийом до лікаря. Вона час від часу відвідує цю перукарню*.

Зафіксовано процеси погашення деяких фазових сем, насамперед, семи граничності в дієсловах НДВ: *Він добре плавав, пірнав*. Погашення семи початку процесу часто супроводжується актуалізацією семи результативності або завершення. Порівняйте: *Погнати корів на пасовище і Погнати з роботи*.

Фазові ознаки і зумовлені ними функції придієслівних актантів є базою для деяких типів граматичної полісемії та омонімії. Насамперед, це двовидові дієслова, які підлягають фазовому протиставленню. Наприклад, дієслово *атакувати* утворює таку фазову парадигму: *атакувати* (граничний НДВ) – *атакувати* (результативний ДВ) – *атакувати* (неграничний НДВ). Регулярно реалізована опозиція багаторазова дія – одноразовий вияв: *веліти, мовити*.

У дієсловах ДВ основою для полісемії або омонімії є опозиції:

– початок – вичерпаність дії, завершеність: *полити, потрясти, закружитися, закрутитися, закоптити, заговорити, заграти, полетіти, запилити, погнати, потягнути-ся тощо*;

– перервний процес без вичерпаності – вичерпаність процесу: *покидати, погрішити, потоптати, потаскати*;

– одноразовість – повторюваність дії: *понякати, полаяти, проговорити, пробурмотати*;

– початок дії – результативність: *тріснути, тронутися*.

Серед дієслів НДВ виділено такі типи фазових полісемантичних дієслів та омонімів:

– опозиція граничності – неграничності: *біліти, червоніти, синіти*;

– опозиція початок дії – результат: *Задуває із сходу вітер / І Вітер свічку задуває*;

– одноразовість – повторюваність дії: *Мар'янка зацікавлено дивилася на дивний стовбур білоцвіття і тягла до яблуньки свої маленькі, пухленькі ручки (Іван Цюпа) / Після поранення він тягнув ногу... (О. Довженко)*.

Фазові характеристики дієслова, які зумовлюють семантичні функції придієслівних актантів, можуть експлікувати дієслівні морфеми.

Нерезультативні префікси, семантика яких орієнтована переважно на характеристику суб'єкта – виконавця дії, зі значенням початку дії: **по-, за-** (*закричати, попливти, захаляпнувати*) та обмеження дії у часі: **про-, по-, пере-, з-** (*побігати, поговорити, просидіти, перечекати, злетів (час)*), однократного вияву дії: **з-, про-** (*злавівувати, проговорити (щось)*) корелюють здебільшого з генеративною функцією актантів. Такі значення не фіксують появу в актантів нових якісних ознак, а характеризують розподіл дії в часі та особливості перебігу дії.

З акумулятивною функцією переважно пов'язані похідні з результативними префіксами **до-, пере-, на-, з-, в-, о-, по-, при-, роз-, ви-** (*добудувати будинок, перебоюватися, розбудити сина, написати твір, злагідніти, врятувати бійця, ожиріти, поборонити поле, примирити супротивників, вишикувати солдат*). Такі префікси можуть диференційовано характеризувати якісну ознаку підмета або додатка (*дерево почорніло – перепрати всю білизну*).

Префікси **про-, по-**, вказуючи на проміжний етап процесу, в дієсловах *просидіти (над підручниками)*, *побігати (цілий день)* корелюють з обставинами, не втрачаючи зв'язок із суб'єктом, що генерує дію.

У граничних дієсловах, які зумовлюють акумулятивну функцію об'єкта, з приєднанням префіксів зі значенням початку або обмеження дії змістовий акцент зміщується на генеративну характеристику суб'єкта: *Попахати землю; Екскаватор завив і з ревом закопав землю*.

Нерезультативні та неграничні дієслівні суфікси позначають активні дії суб'єкта або вплив одного предмета на інший і корелюють з генеративною функцією актантів, переважно орієнтовані на характеристику суб'єкта – виконавця дії.

Дієслова з постфіксом *-ся*, який визначає гібридну функцію суб'єкта, корелюють переважно із завершальною фазою процесу: *нагулятися, набрехатися*.

Отже, генеративна та акумулятивна функції актантів пов'язані з початком дії та її завершеністю. Початок свідчить про генерацію дії, абсолютне завершення, про неможливість зміни якості актанта. Акумуляція пов'язана або з відносним результатом накопичення ознаки, після якого можлива подальша зміна якості, або фіксує набуття такого стану, який дає можливість його генерувати.

Контекстуально обумовлена фазова семантика відображає комбінаторику сем початку, звершення, тривалості, обмеження, результативності, граничності і вичерпаності.

Семантичні функції придієслівних актантів пов'язані з фазовими характеристиками дієслова, які можуть експлікувати дієслівні морфеми, насамперед, результативні та нерезультативні префікси.

Явище актантного розподілу семантики дозволить переглянути теоретичні засади майже усіх дієслівних категорій у світлі функціонально-семантичної граматики, що дасть можливість поглибити традиційні погляди, трактувати мовні явища крізь призму міжкатегоріальних зв'язків. Насамперед, під таким кутом зору варто розглянути граматичну категорію стану, яка є ядром функціонально-семантичної категорії актантного розподілу семантики дієслова, а також суміжних категорій, зокрема виду, РДД, каузативності.

Застосування зазначеного підходу у навчальній практиці неабияк посприє оволодінню комунікативними можливостями української мови.

Список використаних джерел

1. Соколов О.М. Имплицитная морфология русского языка / О.М. Соколов. – 2-е изд., испр. и доп. – Нежин: ООО «Гідромакс», 2010. – 184 с.
2. Сергеева Т.Д. Семантический анализ парадигм приглагольных актантов / Т.Д. Сергеева, Л.А. Иванова // Производное слово и способы его формирования. – Кемерово: Издательство Кемеровского университета, 1990. – С. 146–153.
3. Кузнецова М.В. Функциональная характеристика приглагольных актантов в позиции подлежащего: автореф. дис. ... канд. філол. наук / М.В. Кузнецова. – М., 1989. – 16 с.

4. Лазарев С.В. Субъектно-аккумулятивная адресованность семантики глагольных префиксов в современном русском языке: дис. ... канд. филол. наук / С.В. Лазарев. – М., 1995. – 276 с.
5. Петров А.В. Залоговая семантика в отглагольных именах русского языка: автореф. дис. ... канд. филол. наук / А.В. Петров. – М., 1985. – 16 с.
6. Соколова С.О. Дієслова з постфіксом -ся як граматична проблема / С.О. Соколова // Мовознавчий вісник: зб. наук. праць на пошану проф. К. Городенської з нагоди її 60-річчя. – 2000. – Вип. 8. – С. 93–100.
7. Соколова С.О. Дієслово як носій фреймової семантики / С.О. Соколова // Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. пр. – К.: Міленіум, 2007. – Вип. 2. – С. 246–257.
8. Лахно Н.В. Функціональна характеристика іменних придієслівних актантів / Н.В. Лахно // Мовознавчий вісник. – 2015. – Вип. 20. – С. 104–109.
9. Лахно Н.В. Актантний розподіл семантики префіксальних дієслів / Н.В. Лахно // Типологія та функції мовних одиниць. – 2015. – № 3. – С. 105–115.
10. Соколов О.М. Некоторые функции именных актантов в связи с семантикой русских глаголов / О.М. Соколов // Исследования лексической и грамматической семантики современного русского языка. – Симферополь: СГУ, 1983. – С. 3–17.
11. Семиколенова Е.И. Фазовость как одна из основных характеристик процесса [Электронный ресурс] / Е.И. Семиколенова // Культура народов Причерноморья. – 2004. – № 54. – С. 68–73. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp54/knp54_68-73.pdf (последнее обращение 28.09.2017).
12. Соколов О.М. Категория фазовости как отражение объективной членимости процесса / О.М. Соколов // Методология лингвистики и аспекты изучения языка. – М.: Изд-во УДН, 1988. – С. 100–112.
13. Соколов О.М. Семантика и парадигматика категории фазисности русского глагола / О.М. Соколов // Проблемы лексической и категориальной семантики. – Симферополь: СГУ, 1982. – С. 3–18.
14. Соколов О.М. Фазовое варьирование в видовых оппозициях русских глаголов / О.М. Соколов // Филологические науки. – 1985. – № 4. – С. 46–52.

References

1. Sokolov, O.M. *Implitsitnaya morfologiya russkogo yazyika* [Implicit morphology of the Russian language]. Nezhin, ООО "Gldromaks" Publ, 2010, 184 p.
2. Sergeeva, T.D., Ivanova, L.A. *Semanticheskii analiz paradigm priglagnykh aktantov* [Semantic analysis paradigms of the verbal actants]. *Proizvodnoe slovo i sposoby ego formirovaniya* [Derivative word and ways of its formation]. Kemerovo, Izdatelstvo Kemerovskogo Universiteta Publ., 1990, pp. 146-153.
3. Kuznetsova, M.V. *Funktsionalnaya harakteristika priglagnykh aktantov v pozitsii podlezhashego*. Avtoref. diss. kand. filol. nauk [Functional characteristic of verbal actants in the position of the subject. Extended abstract of cand. philol. sci. diss]. Moscow, 1989, 16 p.
4. Lazarev, S.V. *Sub'ektno-akkumulyativnaya adresovannost semantiki glagolnykh prefiksov v sovremennom russkom yazyike*. Diss. kand. filol. nauk [The subject-accumulative orientation of semantics of verbal prefixes in modern russian language. Cand. philol. sci. diss]. Moscow, 1995, 276 p.
5. Petrov, A.V. *Zalogovaya semantika v otglagolnykh imenakh russkogo yazyika*. Avtoref. diss. kand. filol. nauk [Collateral verbal semantics in the names of Russian language. Extended abstract of cand. philol. sci. diss]. Moscow, 1985, 16 p.
6. Sokolova, S.O. *Diieslova z postflksom -sia yak gramatychna problema problema* [Verbs with -ся- postfix as a grammatical problem]. *Movoznavchyi visnyk* [Linguistics Herald], 2000, issue 8, pp. 93-100.
7. Sokolova, S.O. *Diieslovo yak nosii freimovoi semantyky* [The verb as the carrier of frame semantics]. *Teoretychna i dydaktychna flologiya* [Theoretical and didactic philology]. Kyiv, Milenium Publ, 2007, issue 2, pp. 246-257.
8. Lakhno, N.V. *Funktsionalna kharakterystyka imennykh prydiieslivnykh aktantiv* [Functional characteristics of nominal adverbial actants]. *Movoznavchyi visnyk* [Linguistics Herald], 2015, issue 20, pp. 104-109.

9. Lakhno, N.V. *Aktantnyi rozpodil semantyky prefiksalnykh diiesliv* [Actant distributing of semantics of prefixed verbs]. *Typolohiia ta funktsii movnykh odynyts* [Typology and functions of linguistic units], 2015, no. 3, pp. 105-115.

10. Sokolov, O.M. *Nekotorye funktsii imennykh aktantov v svyazi s semantikoy russkikh glagolov* [Some functions of nominal actants in connection with the semantics of Russian verbs]. *Issledovaniya leksicheskoy i grammaticheskoy semantiki sovremennogo russkogo yazyika* [Studies of the lexical and grammatical semantics of the modern Russian language]. Simferopol, SGU Publ, 1983, pp. 3-17.

11. Semikolenova, E.I. *Fazovost kak odna iz osnovnykh harakteristik protsessa* [Phase behavior as one of the main characteristics of the process]. *Kultura narodov Prichernomorya* [Peoples of the Black Sea culture], 2004, no 54, pp. 68-73. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/35407/17-Semikolenova.pdf?sequence=1> (Accessed 28 September 2017).

12. Sokolov, O.M. *Kategoriya fazovosti kak otrazhenie ob'ektivnoy chlenimosti protsessa* [Phase category as a reflection of the objective process]. *Metodologiya lingvistiki i aspekty izucheniya yazyika* [Phase category as a reflection of the objective process]. Moscow, UDN Publ, 1988, pp. 100-112.

13. Sokolov, O.M. *Semantika i paradigmatica kategorii fazisnosti russkogo glagola* [Semantics and paradigmatics of the phasiness category of the Russian verb]. *Problemy leksicheskoy i kategorialnoy semantiki* [Problems of lexical and categorial semantics]. Simferopol, SGU Publ, 1982, pp. 3-18.

14. Sokolov, O.M. *Fazovoe varirovaniye v vidovykh oppozitsiyah russkikh glagolov* [Phase variation in the species oppositions of Russian verbs]. *Filologicheskie nauki* [Philological Sciences], 1985, no. 4, pp. 46-52.

Статья продолжает цикл публикаций автора, посвященных анализу функционально-семантической категории актантного распределения семантики глагола. Рассмотрено влияние фазовой семантики глагола на функции приглагольных актантов. Отмечен релятивный характер фазовости. Определены особенности взаимодействия фазовых характеристик глагола с контекстом. Приведены примеры перераспределения актантных функций вследствие семантических процессов. Проанализированы основные типы грамматической полисемии и омонимии, которые основываются на фазовых признаках. Акцентировано на особенностях экспликации глагольными морфемами фазовых характеристик глагола.

Ключевые слова: фаза; фазовость, видовое противопоставление, категория вида, актантное распределение семантики, генеративная функция, аккумулятивная функция, гибридная функция.

The article continues the cycle of author's publications devoted to the analysis of the functional-semantic category of actant distribution of verb's semantics. We analysed some functions of adverbial nominal actants stipulated by phase verbal semantics. It is emphasized on the relative nature of the phase. The features of the interaction of phase characteristics of the verb with the context are determined. This study shows the most often the adjustment of the phase constant is associated with the sems processes of actualization of redemption, induction, support or modification of the sem. The main types of grammatical polysemy and homonymy, which are based on phase characteristics are analyzed. The emphasis is on the features of the explication of verbal morphemes of the phase characteristics of the verb.

Key words: phase, the phasality, specific contrasting, category of kind, actant division of semantics, generative function, accumulative function, hybrid function, actant-dilator.

Одержано 25.10.2017